

**ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПОЛІЕТНИЧНИХ РЕГІОНАХ
СХІДНОЇ ТА ПІВДЕННО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ. Матеріали наукового
симпозіуму 16-17 червня 1999 р., Чернівці: Золоті литаври, 1999, 196 с.**

Transformările profunde și originale, care s-au produs în Europa postcomunistă în ultimul deceniu, au făcut ca fenomenele ce se derulează în această parte a lumii să fie examinate și analizate cu atenție și interes de oamenii de știință sau politici din Occident, dar și din Est. Dacă în deceniile anterioare, accesul la studiile și concluziile politologilor vest-europeni sau americani privind evoluția statelor comuniste era interzis ori extrem de restrâns, în prezent se poate constata o colaborare destul de strânsă între cercetătorii din diverse părți ale planetei. Avantajul occidentalilor în domeniul tradiției științifice este susținut de buna cunoaștere a realităților est-europene de către oamenii de știință din fostele țări comuniste. Aceștia din urmă au început să se constituie în diverse structuri menite să sprijine și să faciliteze cercetările privind evoluția societății de la un regim totalitar la unul democratic și integrarea noilor state în structurile politico-militare și economice internaționale contemporane.

La sfârșitul anului 1997, la Cernăuți, câțiva istorici, politologi, sociologi, filosofi și psihologi universitari au întemeiat Centrul Politologic Bucovinean, instituție non-guvernamentală. Prima manifestare importantă, organizată de politologii cernăuțeni, a fost simpozionul *Europa: idei și procese*, ce s-a desfășurat în zilele de 4 și 5 iunie 1998. La lucrările lui au participat cercetători din Ucraina, România și Rusia care au dezbătut diverse probleme legate de evoluția și perspectivele integrării europene, particularitățile opțiunilor politice ale Rusiei și statelor din Europa Centrală, situația și vectorii geo-strategici din Europa de Sud-Est etc. Simpozionul s-a bucurat de un sprijin eficient din partea Fundației Friedrich Ebert, care a susținut financiar și apariția volumului în care au fost cuprinse comunicările participanților.

Peste un an, în zilele de 16-17 iunie 1999, tot la Cernăuți, Centrul Politologic Bucovinean a organizat Simpozionul științific internațional cu tema *Colaborarea transfrontalieră în regiunile multietnice ale Europei de Est și Sud-Est*, la care au participat cercetători din Ucraina, România, Moldova, Rusia și Polonia. Cu susținerea materială a Fundației Friedrich Ebert, într-un timp relativ scurt (puțin peste o lună de zile), ca, de altfel, și în cazul materialelor simpozionului anterior, a apărut volumul cu comunicările participanților. Menționăm faptul că discursurile au fost publicate în limbile în care au fost susținute: ucraineană, rusă, română, poloneză.

La fel ca și conferința, volumul a fost structurat pe două secțiuni: 1. *Realitățile contemporane în regiunea central-est-europeană și constituirea societății civile*, cuprinzând 12 comunicări, și 2. *Procesele de integrare în contextul colaborării transfrontaliere*, care a reunit alte

10 comunicări. Deoarece, din diverse motive, unii dintre conferențieri n-au putut participa la lucrările simpozionului, comunicările lor au fost cuprinse în capitolul al III-lea al culegerii, intitulat *Referate* (6 studii). În partea a patra a volumului au fost tipărite cinci recenzii asupra unor lucrări, apărute recent, ținând de tematica simpozionului. În final, au fost publicate rezumate în limba engleză ale comunicărilor incluse în volum, urmate de date succinte asupra autorilor.

Primul capitol al culegerii este inaugurat de către cercetătorul cernăuțean Anatoly Kruglașov, care și-a propus să analizeze, pe baza exemplului Ucrainei, problema *Statului național versus societatea civilă*. Universitarul ucrainean a evidențiat contradicțiile de interes existente între structurile statale naționale și societatea civilă în condițiile unei țări multinaționale cum este vecina noastră. Autorul conchide că s-a impus deja necesitatea unei discuții științifice privind stabilirea și materializarea raporturilor și ierarhiei valorice între instituții și concepte ca societate civilă, națiune politică, stat, cultură națională, cultură civilă, loialitate. A. Kruglașov își exprimă speranța că oamenii de știință vor fi în stare să formuleze un proiect realist privind viitorul Ucrainei, proiect care va conduce nu numai la stoparea „crizei permanente și a creșterii dispozițiilor desperate, ci, în final, va asigura consolidarea națională, atât de mult râvnită și atât de deficitară”. Anume aici „se întâlnesc interesele adepților independenței naționale, democrației și societății civile în Ucraina”.

Politologul Igor Tancin, din Lvov, a susținut comunicarea *Ideea națională și formarea societății civile: problema cooperării interregionale*, prezentând deosebita și asemănările în ceea ce privește constituirea societății civile în statele occidentale și cele postcomuniste. Autorul împărtășește opinia-pronostic a lui R. Darendorf, formulată încă în anul 1990, potrivit căreia „cu cât țara este mai omogenă, cu atât mai mare este șansa ei de a avea succes în procesul de democratizare. Statele cu o complexă componență etnică - sau de alt gen - a populației vor trebui, probabil, în timpul apropiat, să se preocupe nu de democratizare, ci de problemele integrității teritoriale și de menținerea legii și ordinii”. Cu scopul depășirii acestui obstacol, I. Tancin propune ideea creării unui „naționalism civil” în care să se regăsească toți cetățenii Ucrainei, indiferent de etnie.

Volodimir Demidov, profesor de politologie la Universitatea din Cernăuți, în comunicarea *Autoadministrarea locală: instituție a statului sau a societății civile?*, a evidențiat rolul extrem de mare și periculos al statului în chestiunile autoadministrării locale în Ucraina, pledând pentru o evoluție democratică pe baza descentralizării administrative și a creșterii rolului societății civile în viața publică a țării.

Un anumit pesimism în legătură cu perspectivele dezvoltării statului ucrainean și a rolului intelectualității în promovarea valorilor democratice a fost remarcat în comunicarea universitarului cernăuțean Volodimir Fisanov, *Asociațiile non-formale drept celule ale societății civile (este oare posibil modelul solidarismului?)*. Autorul consideră că solidarismul (activitatea științifică și profesională a unor grupuri compuse din 3-4 indivizi, cu interese și caractere asemănătoare, cu scopul realizării unor idei și proiecte creative) ar trebui să se substituie individualismului și colectivismului. Dezvoltarea unor asemenea asociații non-formale ar ajuta persoana respectivă să devină autonomă și, concomitent, mai puțin crudă față de cei din jur.

Aspectele teoretice, legate de *Principalele condiții și legități de formare a societății creatogene*, au fost abordate de Serghei Markov, de la Universitatea din Cernăuți. Cercetătorul apreciază că, în adâncurile societății postindustriale sau informatice, aflată în plină efervescență în țările puternic dezvoltate, ia naștere un nou tip de raporturi socio-economice și profesionale, superior, sub forma societății creatogene. Criteriul fundamental al acesteia din urmă îl reprezintă cunoașterea și producerea noului, dexteritatea soluționării eficiente a problemelor complexe, generarea unor noi idei și descoperiri, precum și aplicarea lor operativă și fermă în practică.

Cercetătorul român Cornel Grad, din Zalău, a susținut comunicarea *Rolul revistelor culturale plurilingve în constituirea și consolidarea societății civile. Un experiment publicistic regional (euro-carpatic): revista trimestrială „Limes” - Zalău*, prezentând obiectivele și structura

publicației respective, ecourile din presa națională și internațională. Autorul, care este și redactorul șef al revistei „Limes”, a donat câte un set din cele șase numere apărute până la acea dată pentru biblioteca universității și pentru Centrul Politologic Bucovinean.

O analiză detaliată a situației din cele două state foste socialiste multinaționale a fost realizată de către istoricul Serghei Romanenko, din Moscova, în comunicarea intitulată *Dezmembrarea URSS și RSFI: Rusia și Serbia în căutarea noii identități*. Tema este extrem de sugestivă pentru elita intelectuală rusă, aflată într-o criză identitară, care caută diverse soluții pentru a înlocui vechea URSS - în care rușii ocupau un loc privilegiat - cu diverse noi structuri statale (CSI, Uniunea Rusia-Bielarus etc.). Cercetătorul moscovit a prezentat cu lux de amănunte similitudinile și deosebirile proceselor de dezmembrare a URSS și RSFI, schițând problemele care s-au ridicat în fața clasei politice din Rusia și Serbia în ceea ce privește justificarea noilor entități politico-militare și naționale.

Doamna Natalia Strelciuk, doctor în istorie, cu teza *Mișcarea de eliberare națională din Macedonia (ultima treime a secolului al XIX-lea - 1919)*, susținută la începutul anului 1999, bună cunosătoare a realităților istorice și politice din fosta Iugoslavie, a prezentat comunicarea cu titlul *Macedonia-Albania-Serbia: realități militare ale regiunii de graniță*. Filo-macedoneană, cercetătoarea cernăuțeană a analizat evoluția politică în Balcani după dezmembrarea Iugoslaviei comuniste, statutul și rolul minorității albaneze în Macedonia și Serbia, relatând și propriile impresii asupra războiului din Kosovo, înregistrate în urma călătoriei efectuate în Macedonia în luna iunie 1999. Concluzia autoarei este extrem de lucidă: „Balcanii sunt prea mici, pentru a putea vorbi despre «Albania Mare», «Serbia Mare», «Macedonia Mare»”.

Universitara poloneză din Rzeszow, dr. Krystyna Lesniak-Moczuk a pus în discuție *Rolul instituțiilor non-guvernamentale în comunitatea poloneză locală în perioada transformărilor sociale, politice și economice*. Pe baza exemplului regiunii Mielec, cercetătoarea a prezentat activitățile desfășurate în Zona Economică Specială EURO-PARK MIELEC și instituțiile constituite cu scopul de a susține autoadministrarea locală, descentralizarea economică și progresul social: Agenția pentru Dezvoltarea Regională Mielec (MARR), Incubatorul de Afaceri /eng. business incubator; fr. pépinière d'entreprises/ (IN-MARR), Centrul de Susținere a Afacerilor (CWB).

Un studiu comparativ, intitulat *Opoziția politică în viața publică a Ucrainei și Bulgariei*, a fost prezentat de Vera Burdeak, profesor la Catedra de Politologie și Sociologie a Universității din Cernăuți. Concluzia autoarei nu lasă loc dubiilor: „Se poate afirma că, în Bulgaria, opoziția politică a progresat în plan organizatoric, instituționalizându-se într-o anumită măsură, spre deosebire de Ucraina, unde se desfășoară încă procesul de constituire a acesteia și rolul dat este interpretat de anumite partide, formațiuni sau coaliții care nu au un caracter permanent de opoziție, ci exercită presiuni asupra vârfurilor puterii pentru a modifica politica statului în direcția convenabilă lor, prezentând acest fapt ca fiind și în interesul poporului”.

Tânărul cercetător cernăuțean Iurii Iuriciuk a susținut comunicarea *Rolul minorităților naționale în dezvoltarea politică a noilor state din Europa central-estică (cazul Slovaciei)*, punând accentul pe comportamentul social și opțiunile politice diferite ale slovacilor și cele ale minorității maghiare din Slovacia. Autorul a opinat că în această țară există un conflict între „așa numitul naționalism integralist al națiunii titulare, care tinde să-și întărească propria statalitate și să reunească în jurul ideii date minoritățile etnice” și „naționalismul separatist sau de diasporă a altor grupuri etnice, ce s-a profilat cel mai bine în programele și revendicările partidelor și organizațiilor politice care îi reprezintă pe ungurii din Slovacia”.

Din cauza terminologiei ambigue, numeroase întrebări din partea participanților a provocat comunicarea *Clasa de mijloc în Ucraina: diverse abordări ale problemei și starea reală*, susținută de Tetiana Mikitiuk, din Cernăuți. Discuțiile purtate ulterior au avut drept consecință clarificarea

conceptelor și revizuirea unor prezentări supraoptimiste asupra situației și perspectivelor clasei de mijloc din statul vecin.

Economistul Iurii Zaițev, profesor la Universitatea din Cernăuți, a analizat impactul unor fenomene socio-economice asupra lumii contemporane, prezentând comunicarea *Globalizarea, regionalizarea și problemele inovațiilor sociale*. Cercetătorul ucrainean apreciază, pe bună dreptate, că statele postcomuniste nu trebuie să aștepte credite externe pentru reformarea structurală a propriilor economii, ci trebuie să folosească din plin potențialul intern și avantajele cooperării transfrontaliere în scopul progresului general.

Cercetătorul Ștefan Purici, lector la Universitatea din Suceava, a pus în discuție aspecte legate de cooperarea în diverse domenii între România și Ucraina, susținând comunicarea *Colaborarea transfrontalieră româno-ucraineană: probleme și perspective*. Referentul a schițat chestiunile teoretice și fondul legislativ ale cooperării transfrontaliere, a analizat evoluția relațiilor româno-ucrainene în ultimul deceniu al secolului al XX-lea, a prezentat poziția părții române față de proiectele de colaborare concretă și a formulat câteva propuneri privind cooperarea între cele două state vecine.

Studiul *Procesele politice în Europa de Sud-Est și impactul lor asupra colaborării regionale și transfrontaliere* a fost prezentat de cercetătorul Serghei Grigorișin, șeful Secției din Cernăuți a Institutului Economiei Mondiale și Relațiilor Internaționale al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei. Autorul a analizat, în special, atitudinea autorităților și forțelor politice din România față de constituirea diverselor euroregiuni, constatând potențialele consecințe benefice asupra nivelului de viață a populației din zonele și țărilor implicate în crearea unor structuri de colaborare transfrontaliere.

Zinovii Broide, directorul Centrului Tehnico-Științific „Ecoresurs” din Cernăuți, unul dintre consilierii Șefului Administrației Regionale de Stat, a susținut comunicarea *Ecoeuroregiunea - un nou mecanism de colaborare subregională, de asigurare a dezvoltării durabile și a securității tehnogeno-ecologice*. Conferențiarul - „părintele” proiectului ecoeuroregiunii - a prezentat experiența acumulată în acest domeniu în diverse părți ale Europei, descriind în mod detaliat propunerile ucrainene privind crearea în cadrul Euroregiunii „Prutul de Sus” a unei ecoeuroregiuni, cu implicații pozitive atât în menținerea siguranței ecologice, cât și în atragerea investițiilor străine.

Cercetătorul Serghei Hacman, altă persoană implicată în elaborarea variatelor proiecte de cooperare internațională, a abordat chestiunile concrete ale colaborării transfrontaliere între regiunea Cernăuți și câteva județe din România și Moldova. În comunicarea intitulată *Euroregiunea „Prutul de Sus”: de la idee la constituire*, autorul a analizat procesul de cristalizare a concepției eurozonei respective, obiectivele, structura și impedimentele pe care le întâlnește realizarea acestui proiect.

Universitara timișoreană Mariana Cernicova-Bucă a împărtășit experiența acumulată de județele din vestul României în domeniul colaborării regionale, susținând comunicarea *Euroregiunea Dunăre-Criș-Mureș-Tisa: un nou tip de cooperare transfrontalieră*. Pe lângă descrierea mecanismului de funcționare și a direcțiilor de colaborare, cercetătoarea a subliniat că, în prezent, euroregiunea are de făcut față la doi factori: 1) modificarea statutului internațional al județelor din Ungaria, dată fiind aderarea acestei țări la NATO și 2) deteriorarea poziției partenerului iugoslav (Regiunea Autonomă Voivodina), ca urmare a conflictului din Kosovo. Este posibil ca al doilea factor să conducă la paralizarea întregii colaborări în cadrul acestei euroregiuni.

Politologul Vladimir Bruter, din Chișinău, a dezbătut un subiect destul de interesant: *Comportamentul electoral al diverselor grupuri etnice în regiunile istorice (Ucraina, România, Moldova)*. Cercetătorul a prezentat situația istorică din regiunile multietnice ale României, Ucrainei și Moldovei, analizând, preponderent, opțiunile electorale ale nord-bucovenenilor, în anii 1991 și 1998, și ale minorităților ucraineni și ruși din România, în alegerile din 1990, 1992 și 1996.

Istoricul Serghei Popik, fostul șef al Direcției în Problemele Naționalităților și Migrației a Administrației Regiunii Cernăuți, a vorbit despre *Modelul bucovinean de parteneriat transfrontalier: realități și probleme relaționale*, prezentând raporturile acestei unități administrative cu parteneri din România, Moldova, Germania, Austria, Ungaria și Canada. Referentul a constatat că, în pofida multiplelor declarații și documente semnate, parteneriatul transfrontalier al regiunii Cernăuți cu alte zone ale Europei se află la un „nivel foarte scăzut”.

Prof. univ. dr. Serghei Troian, șeful Catedrei de Politologie și Sociologie, a evidențiat dimensiunea științifică a cooperării internaționale în comunicarea *Colaborarea științifică transfrontalieră: realizări teoretice și rezultate practice*. Raportorul, care a participat activ la numeroase întruniri internaționale, a analizat cadrul politic din Europa postcomunistă privind schimbul științific de idei, colaborarea între istorici și politologi din Ucraina, România și Moldova, formulând câteva propuneri concrete cu scopul extinderii și aprofundării cooperării științifice între oamenii de știință din cele trei țări.

Un exemplu concret de colaborare științifică transfrontalieră a fost eseuul *Tradițiile bucovinene de multiculturalitate în sistemul de valori european: realități, perspective sau anacronism*, semnat de istoricul ucrainean Vladislav Strutynskii, din Cernăuți, și profesorul polonez Kazimierz Feleszko, șeful Catedrei de limbi slave a Universității din Varșovia. Cei doi cercetători au făcut o incursiune în trecutul Bucovinei, punând în lumină eforturile diverselor societăți culturale sau ale unor intelectuali de a regenera și menține tradițiile „multiculturalității” și toleranței bucovinene.

Compartimentul *Referate* al volumului recenzat cuprinde studiile lui Taras Kijak (Kiev), *Vectorii transfrontalieri ai politicii umanitare ucrainene*; Igor Melniciuk (Cernăuți), *Rolul factorului tătarilor din Crimeea în raporturile ucraineano-ruse: probleme și perspective*; Natalia Rotar (Cernăuți), *Tradițiile culturii politice în Ucraina și Rusia: analiză comparată*; Ludmila Strutynska (Cernăuți), *Aspectele sociale și juridice ale protecției mediului împotriva poluării radioactive în regiunile de frontieră* și Igor Nedokus (Cernăuți), *Mecanisme de presiune ale statului asupra mass-mediei în Republica Bielorusia*.

Privite în ansamblu, simpozionul și volumul cu comunicări reflectă interesul și preocupările intelectualilor față de procesele politice și socio-economice determinante în planul remodelării fostelor societăți comuniste. Important este faptul că ideile și concluziile, formulate cu această și alte ocazii, să fie receptate de factorii de decizie în elaborarea și realizarea strategiilor de dezvoltare din Europa de Sud-Est.

Ștefan Purici